

Кіраванне рэформай адукацыі

Сучасныя рэформы адукацыі маюць цыклічнасць 10–15 гадоў (1). У кожнай краіны – свая спецыфіка рэфармавання. Яна залежыць ад шматлікіх фактараў: наяўнасці неабходных рэсурсаў для пачатку змен; матывацыі і здольнасці ўладаў ажыццяўляць пераўтварэнні; рэальна існуючых умоў на пачатак перамен; геаграфічнага становішча. Незалежна ад нацыянальных асаблівасцяў, сучасныя рэформы грамадскіх сістэм маюць і агульныя характарыстыкі, а менавіта:

1. З'яўляюцца сістэмнымі, праграмнымі і тэхналагічнымі, гэта значыць паспяховасць іх рэалізацыі дасягаецца толькі тады, калі пераўтварэнні ажыццяўляюцца па некалькіх узаемазвязаных напрамках дзейнасці. Сучасныя рэформы патрабуюць папярэдняй падрыхтоўкі і прадумвання, распрацовак праектаў і праграм дзейнасці.
2. Патрабуюць канцэнтрацыі і мабілізацыі вялізных рэсурсаў, у першую чаргу інтэлектуальных, кваліфікацыйных і фінансавых.
3. ...Неабходна палітычная воля ўлады для запуску рэформаў, жаданне нацыянальных элітаў далучыцца да пераўтварэнняў, наяўнасць сацыяльных груп і страт, прафесійных супольнасцяў, зацікаўленых у пераменах. Стан грамадскай думкі ў пераходны перыяд часам з'яўляецца асноўным фактарам, які вызначае лёс рэформ.
4. Рэформы грамадскіх сістэм дзейнасці пачынаюцца з рэформ кіравання імі, і толькі затым ажыццяўляецца непасрэдна рэфармаванне асноўнай сферы дзейнасці [...]

Кіраванне рэформай адукацыі

У перыяды рэфармавання адукацыі сістэма кіравання значна ўскладняецца. Разам з пастаяннымі органамі, якія кіруюць працэсам функцыянавання адукацыі, ствараюцца новыя часовыя структуры кіравання, якія кіруюць і адказваюць непасрэдна за рэформу адукацыі, або за працэс развіцця адукацыі. Паступова паўнамоцтвы і функцыі часовых органаў перадаюцца пастаянна дзейным органам кіравання.

Адным з важных элементаў інфраструктуры сістэмы кіравання адукацыяй з'яўляецца інстытуцыяналізацыя экспертнага ўдзела... У перыяды рэформаў уключэнне гэтых людзей у службовыя структуры міністэрстваў і ведамстваў не з'яўляецца абавязковым, аднак абавязковыя надзяленне іх пэўнымі паўнамоцтвамі і фармаванне замоў на аналітычныя матэрыялы.

Мэтазгодна дакладна падзяліць функцыі і паўнамоцтвы суб'ектаў кіравання адукацыяй, а менавіта: вызначыць, хто з'яўляецца заказчыкам на рэформу адукацыі, хто з'яўляецца яе выканаўцам, хто адказвае за працэсы рэфармавання. Заказчыкам на рэформу адукацыі можа выступаць дзяржава ў асобе прэзідэнта, парламенту ці Кабінету Міністраў, а таксама грамадская рада ці іншы орган грамадскага кіравання. Разгортванне работ па рэфармаванні, іх канкрэтызацыя могуць быць выкананыя толькі Генеральным выканаўцам рэформы адукацыі. Гэта можа быць адна ці некалькі арганізацый, створаных спецыяльна пад задачу праектавання,

праграмавання і рэалізацыі рэформы адукацыі. Фармаванне такой арганізацыі (ці арганізацый) знаходзіцца ў кампетэнцыі парламента.

Цяпер мы можам апісаць толькі агульную пазіцыйную структуру Генеральнага выканаўцы:

1. Аргкамітэт у складзе старшыні камісіі парламента па адукацыі, міністра адукацыі, прэзідэнта Акадэміі навук, аўтара Канцэпцыі рэформы адукацыі (або ўласніка know how);
2. Група па падрыхтоўцы Дэкларацыі і Мемарандума рэформы з прадстаўнікоў дзяржапарату і грамадскіх арганізацый і структур;
3. Міжпрафесійны калектыў распрацоўшчыкаў Канцэпцыі і бюджэта рэформы, а таксама новага Закона аб адукацыі;
4. Група падрыхтоўкі праграмы рэформы;
5. Група стандартызацыі, метралогіі і кваліфікацыі;
6. Часовы навучальны цэнтр, які забяспечвае навучанне, падрыхтоўку і правядзенне кваліфікацыі ў працэсе правядзення рэформ, а таксама кансультаванне навукова-даследчых педагагічных устаноў, інстытутаў павышэння кваліфікацыі і ўдасканаленне падрыхтоўкі настаўнікаў педагагічных ВНУ.

Усе гэтыя калектывы і групы ажыццяўляюць работу па ўласных праграмах і планах, але ў самым цесным узаемадзеянні адзін з адным на ўсіх этапах падрыхтоўкі і ажыццяўлення рэформы, якое забяспечваецца аргкамітэтам.

Пасля фармавання Аргкамітэта і прыняцця Дэкларацыі і Мемарандума рэформы, а таксама першай абагульненай версіі Канцэпцыі, неабходны падрыхтоўчы перыяд працягласцю ў адзін год.

У час падрыхтоўчага перыяду павінны быць:

- Распрацаваны шэраг дакументаў;
- Праведзены комплекс арганізацыйных дзеянняў;
- Арганізаваныя кансультацыі і ўзгадненняў, растлумачэнне мэт і задач, сэнсу і зместу самой рэформы і падрыхтоўчага этапу (семінары, працоўныя нарады, інструктыўныя лісты, метадычныя дапаможнікі і ўказанні);
- Зацверджаны распрацаваныя дакументы ва ўсіх інстанцыях.

Каардынацыя і кіраванне такім складаным комплексам работ магчымыя толькі пры высокай ступені цэнтралізацыі на самым высокім узроўні. Магчыма, для каардынацыі ўсёй гэтай працы павінна быць зацверджаная адмысловая пасада ў рангу часовага чальца ўрада (напрыклад, міністра без партфеля па справах рэформы адукацыі) з паўнамоцтвамі на два-тры гады.

Праграма рэфармавання адукацыі

Праграма рэфармавання ўключае наступныя рэалізацыйныя этапы і характарыстыкі неабходных дакументаў:

1. Узгадненне мэт і прыярытэтаў у рэфармаванні адукацыі. Дасягненне грамадскай згоды адносна рэформы адукацыі.

1.1. Стварэнне, абмеркаванне і прыняцце дактрыны адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. У гэтым дакуменце пастулююцца каштоўнасці, рамкі, асноўныя прынцыпы, ідэалы і арыентацыя новай рэфармаванай адукацыі на тыя ці іншыя еўрапейскія і сусветныя стандарты. Гэты дакумент павінен кароткім і лаканічным. Аднак пры адноснай прастаце і сцісласці такога дакумента дасягнуць згоды па ўсіх гэтых пазіцыях паміж асноўнымі суб'ектамі адукацыі будзе вельмі цяжка.

1.2. Распрацоўка і прыняцце канцэпцыі рэформы. Ва ўступнай частцы гэтага дакумента даецца тэарэтычнае абгрунтаванне новага зместу, структуры і арганізацыі рэфармаванай адукацыі, апісваюцца элементы, сувязі і адносіны ў сістэме, базавыя працэсы і функцыі. Канцэпцыя рэформы становіцца асновай для педагагічнай адукацыі і павышэння кваліфікацыі на перыяд рэформ. Такая канцэпцыя можа быць распрацавана на базе трох з наяўных на дадзены момант канцэпцый, праз узаемнае дапаўненне тымі раздзеламі, якія адсутнічаюць у іншых канцэпцыях, узгадненне спрэчных момантаў, адаптацыя да новых умоў раздзелаў і палажэнняў, якія страцілі актуальнасць. Гэта не выключае і таго, што ў выніковую канцэпцыю могуць быць уключаны і іншыя напрацоўкі, якіх не было ў той час, калі названыя канцэпцыі распрацоўваліся. Напрыклад, неабходна ўлічыць дасягненні апошніх гадоў у сусветнай навуцы і ў міжнародным супрацоўніцтве: ідэалогію адукацыі «праз усё жыццё», канцэпцыю ўстойлівага развіцця, досвед развіцця грамадзянскай адукацыі ў Еўропе і г.д.

1.3. Прыняцце Мемарандума рэформы адукацыі. Гэты дакумент складаецца для таго, каб рэфармаваная адукацыя і сама рэформа адпавядалі патрабаванням і чаканням усіх слаёў насельніцтва краіны і не абмяжоўвалі нічыіх інтарэсаў. Ён утрымлівае ў сабе прынцыпы, рамкі і абмежаванні, за якія не павінны выходзіць і сама рэформа, і рэфарматы; а таксама ўзаемныя абавязацельствы і адказнасць усіх удзельнікаў рэфармавання адукацыі. У Мемарандуме павінны агаворвацца ўмовы адстаўкі міністра адукацыі і нават прэм'ер-міністра ў выпадках згорвання, правалу або страты кіравальнасці рэформы адукацыі. Для таго каб такі дакумент мог з'явіцца, неабходна правесці адвакацыйную кампанію (кангрэс работнікаў адукацыі, сотні семінараў і трэнінгаў з настаўнікамі і менеджарамі адукацыі ў рэгіёнах, навуковыя і практычныя канферэнцыі і г.д.). Як выніковы дакумент па дасягненні грамадскай згоды, мемарандум будзе вельмі кампрамісны, але інакш і быць не можа.

2. Праграма рэформы. Арганізацыйнае забеспячэнне працэсу рэфармавання

Вынікам этапа з'яўляецца фарміраванне ўяўленняў аб характарыстыках, уласцівасцях і якасцях рэфармаванай адукацыі.

2.1. Паглыбленне і пашырэнне Канцэпцыі рэформы. Тэарэтычныя падставы, філасофія нацыянальнай адукацыі, тэзісы і палажэнні канцэпцыі, сфармуляваныя для ўсёй сістэмы ў цэлым, прапісваюцца ў дачыненні:

- да кожнага ўзроўню адукацыі (ад дашкольнай да паслядыпломнай, для ўсіх тыпаў школ і ВНУ ўсіх форм уласнасці);
- да кожнага з рэгіёнаў краіны;
- да прынцыпаў напісання падручнікаў і падрыхтоўкі навучальных праграм.

Гэта вялікая працяглая праца, яна патрабуе прыцягнення вялікай колькасці спецыялістаў высокай кваліфікацыі, навукоўцаў і педагогаў. Яна можа быць паспяхова выканана толькі ў тым выпадку, калі асноўныя нацыянальныя інстытуты (НІА, РІВШ, РІПА і АПА), педагагічныя ўніверсітэты, рэгіянальныя інстытуты ўдасканалення настаўнікаў, метадычныя цэнтры прымуць Дактрыну адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь, Канцэпцыю рэформы і падпішуць Мемарандум рэформы адукацыі. Пры гэтым усе названыя ўстановы павінны змяніць тэматыку навуковых даследаванняў і планавых метадычных распрацовак у адпаведнасці з гэтымі дакументамі. Зразумела, што для гэтага спатрэбіцца павышэнне кваліфікацыі і паскораная перападрыхтоўка спецыялістаў, вучоных, прафесарска-выкладчыцкага складу гэтых устаноў.

2.2. Дзяржаўныя стандарты адукацыі, у якіх змяшчаецца дэталёвая прапрацоўка характарыстык, уласцівасцей і якасцей новай адукацыі. Прыняцце такіх стандартаў можа стаць пэўнай гарантыяй незваротнасці рэформы адукацыі. Для гэтага распрацоўку стандартаў адукацыі трэба

падпарадкоўваць асноўнаму прынцыпу: дзяржаўныя стандарты адукацыі павінны быць сумяшчальнымі з еўрапейскімі адукацыйнымі стандартамі. Не існуе дрэнных ці добрых стандартаў. Асноўная задача стандартызацыі – сумяшчальнасць з іншымі сістэмамі. [...]

2.3. Арганізацыйны праект структуры, функцыянавання і кіравання рэфармаванай адукацыяй. Ён будзе на базе прынятых да рэалізацыі ў рэформе адукацыі know how. У якасці зыходнага матэрыялу для распрацоўкі гэтага дакумента пасля ўзгаднення Канцэпцыі рэформы можа быць узяты «Оргпраект рэформы адукацыі Рэспублікі Беларусь» (Мацкевіч В.У. і інш., Мінск, 1995 год).

2.4. Праграма пераходу ад існуючай сістэмы адукацыі да новай сістэмы адукацыі, гэта значыць праграма рэформаў, якая змяшчае структуру часовых органаў кіравання на перыяд рэфармавання, размеркаванне функцыянальных абавязкаў, правоў і паўнамоцтваў усіх рэалізатараў і выканаўцаў рэфармавання, план-карту работ па рэфармаванні, сеткавы графік работ або каляндарны план, прынцыпы, сродкі і механізмы кантролю і апэратыўнага кіравання ходам работ.

У асноўным гэта працоўныя дакументы, якія дазваляюць зрабіць канцэпцыю рэалістычнай і рэалізуемай. Прычым распрацоўка ўсіх дакументаў павінна весціся пад грамадскім кантролем і ўзгадняцца з зыходнымі Доктрынай, Канцэпцыяй і Мемарандумам, паколькі бескантрольнае праграмаванне пакідае ўсе папярэднія дасягненні проста дэкларацыямі і сама задума рэформы правальваецца праз выкананне.

Важнасць гэтых дакументаў у ідэальнай мадэлі вызначаецца тым, што неабходна ў кароткія тэрміны арганізаваць працу сотняў і тысяч адмыслоўцаў.

3. Змяненне кваліфікацыі настаўнікаў, выкладчыкаў, менеджараў і іншых спецыялістаў у сферы адукацыі. Навучанне ключавым кампетэнцыям, неабходным для рэфармавання сістэмы адукацыі і для дзейнасці ў рэфармаванай адукацыі

3.1. Кваліфікацыйныя патрабаванні да тых, хто непасрэдна кіруе рэформай. У гэтым дакуменце павінна змяшчацца патрабаванне ведаць усе канцэптальныя і праграмныя дакументы рэформы адукацыі і дзейнічаць у адпаведнасці з імі. Гэта тычыцца найперш менеджараў, чыноўнікаў і палітыкаў (службовыя асобы на выбарных пасадах і міністр адукацыі).

[...]

Кадровая праблема будзе сур'ёзнай пагрозай пры правядзенні рэформы адукацыі. Патрэбна інтэнсіўная паскораная перападрыхтоўка персаналу. Можна разлічваць і на самападрыхтоўку і самаадукацыю задзейнічаных у рэфармаванні спецыялістаў, але ім спатрэбіцца тэарэтычная і метадычная дапамога – метадычныя дапаможнікі, інструкцыі, дэманстрацыйныя матэрыялы. Усё гэта можа быць распрацавана ў кароткія тэрміны толькі тады, калі будуць прапісаны кваліфікацыйныя патрабаванні да ўдзельнікаў рэфармавання.

3.2. Кваліфікацыйныя патрабаванні да ўсіх работнікаў рэфармаванай сістэмы адукацыі.

Фактычна гэта дзяржаўныя стандарты педагагічнай адукацыі, павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў у сістэме адукацыі.

4. Рэсурснае і фінансавое забеспячэнне рэформы адукацыі

4.1. Праект бюджэту рэфармаванай адукацыі... Прынцыпы пабудовы адукацыйнага бюджэту на нацыянальным і рэгіянальным узроўнях павінны быць прыведзены ў адпаведнасць з эканамічнай рэальнасцю, неабходна ўкараніць сучасныя формы фінансавання адукацыі (ваўчарны прынцып, крэдытаванне і г.д.).

4.2. Разлік выдаткаў і капітальных укладанняў на рэфармаванне.

...Нельга планаваць выдаткі на рэформу ў агульным бюджэце адукацыі. Рэформа павінна фінансавацца па асобных артыкулах. Значыць, павінна быць праведзена ацэнка кошту рэформы... Распрацоўка канцэпцый, праектаванне і планаванне – гэта самая танная частка рэформы. Асноўныя затраты прыпадаюць на тыя работы, якія будуць апісаныя арганізацыйным праекце і Праграме рэфармавання... Фактычна менавіта разлік затрат на рэформу робіць Канцэпцыю рэалістычным дакументам...

5. Нарматыўнае і заканадаўчае афармленне рэфармавання адукацыі

5.1. Праект новага закона аб адукацыі. Ёсць два варыянты прыняцця закона. Першы: калі закон адчыняе магчымасці для эвалюцыі ці рэформы ў той сферы, якую ён рэгламентуе. Іншы: калі закон прымаецца пасля рэформы і фіксуе назапашаныя змены. У кожнага з гэтых варыянтаў ёсць свае добрыя якасці і недахопы.

Першы варыянт добры тым, што закон прымаецца без прывязкі да канцэпцыі і праграмы рэформаў, але яго праз можна стымуляваць змены і эвалюцыю сістэмы. Недахоп жа ў тым, што калі гэтая эвалюцыя адбываецца хутка і інтэнсіўна, то закон хутка састарваецца, выступаючы які стрымлівае фактарам. Гэты падыход можна выкарыстоўваць у тым выпадку, калі няма (і не прадбачыцца хуткім часам) прапрацаванай канцэпцыі і праграмы рэформаў.

Недахопамі другога варыянту з'яўляюцца працягласць і складанасць падрыхтоўкі закона, працаёмкасць працэдуры ўзгаднення і прыняцця яго парламентам – у падрыхтоўку закона ўключаецца вялікая колькасць зацікаўленых суб'ектаў, змест закона звязаны са зместам канцэпцыі і праграмы рэформаў і нават з паспяховасцю або няўдачай рэалізацыі гэтых рэформ. І тым не менш мае сэнс ісці менавіта па гэтым варыянце... Закон можа адкрываць магчымасці далейшай эвалюцыі сістэмы. А эвалюцыя заўсёды пераважней рэвалюцыі, ці нават рэформы. Яна дазваляе праводзіць малыя і лакальныя змены па меры гатоўнасці сістэмы, і гэтыя змены будуць больш арганічныя і натуральныя...

Такім чынам, рашэнне аб тым, ці трэба пачынаць рэфармаванне адукацыі з прыняцця новага закона «Аб адукацыі» ці, наадварот, прыняцце закона павінна быць завяршэннем рэформы, вызначаецца тым, як мы ўяўляем сабе рэфармаваную адукацыю, то бок той самай ідэальнай мадэллю адукацыі ў Беларусі.

Васьміног

Тэкст падрыхтаваны вядучай эксперткай “Васьмінога”, кандыдаткай гістарычных навук, эксперткай па пытаннях адукацыйнай палітыкі Офіса па адукацыі для новай Беларусі, сябрам Савета Беларускай Асацыяцыі адукацыі і навукі, кансультанткай праекта Belarus Beehive і праграмы “Беларуская адукацыя на шляху змяненняў” **Марынай Сакаловай**.

Крыніцы:

1. Мацкевич, С. (2011) Особенности управления образованием в условиях реформ//Менеджмент в системе образования: теория и практика инновационной подготовки профессионалов. С. 133-157: <http://eurobelarus.info/files/136/260/MSO.pdf> А.Н.Мирошниченко. – Минск : И.П.Логвинов, 2011. – 260

Падзяліцца